

De lente is de aangewezen periode om op zoek te gaan naar de citroenvlinder. Zodra het zonnetje volop schijnt en het kwik stijgt boven de tien graden Celsius, dan fladderen de eerste citroentjes rond. De insecten gaan op zoek naar een partner om te paren. Na de paring moeten de eitjes nog rijpen en dat is de reden dat de vrouwtjes in het voorjaar veel nectar verzamelen op wilgen en andere vroegbloeiende planten.

Soort van de maand in maart

Het citroentje is lentebode

"De citroenvlinder reageert sterk op de temperatuur," zegt Arnold van Vliet, coördinator van De Natuurkalender: "Op 10 januari 2005 kregen we acht meldingen van de citroenvlinder. De kans is heel groot dat het dier op die dag inderdaad voor het eerst vloog. De maximum temperatuur was toen 15 graden Celsius en de gemiddelde temperatuur lag boven de 10 graden. Bovendien was er voldoende zon, de insecten moeten zich inderdaad wel extra kunnen opwarmen in het zonnetje. Begin 2006 hadden we een erg koude start en kregen we de eerste meldingen van de citroenvlinder pas op 16 februari binnen."

NETWERK VAN FENOLOGEN

In het jaar 2001 is het eerste citroentje op 2 februari gesignaleerd, in 2002 op 28 januari, in 2003 op 24 januari en in 2004 op 2 februari. Op 9 januari jongstleden zijn de eerste twee citroenvlinders van 2007 waargenomen. Al deze gegevens en het bijbehorende temperatuurverloop zijn te achterhalen via de website www.natuurkalender.nl, die door Arnold van Vliet wordt bijgehouden. Hij werkt bij de leerstoelgroep Milieusysteemanalyse van Wageningen Universiteit en promoveert op een onderzoek naar het effect van klimaatveranderingen op de natuur.

Het centrale thema van De Natuurkalender is 'fenologie': de timing van jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur. Arnold van Vliet verzamelt gegevens over de eerste datum van bladval van bomen, de bloei van planten, de terugkeer van trekvogels uit de overwinteringsgebieden en het moment waarop vlinders in het voorjaar ontpoppen. Deze data werden aan het begin van de twintigste eeuw op grote

TEL MEE

Tijdens het project 'Soort van de maand' worden twaalf soorten in de schijnwerpers gezet die samen de variatie in de Nederlandse natuur zichtbaar maken. De Vereniging voor Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) probeert van dit twaalftal zoveel mogelijk waarnemingen te verzamelen. In maart zet de Vlinderstichting het citroentje in het zonnetje. Alle waarnemingen kunnen worden gemeld via www.telmee.nl.

schaal verzameld door de leden van de Nederlandse Phaenologische Vereniging. Arnold van Vliet blies dit onderzoek in samenwerking met VARA Vroege Vogels en allerlei andere organisaties nieuw leven in en bouwde vanaf 2001 een nieuw fenologennetwerk op.

Het succes van De Natuurkalender is compleet afhankelijk van de meldingen van duizenden vrijwilligers. In feite gaat het niet alleen om de allereerste melding van het citroentje, want dat is doorgaans een toevalstreffer. Arnold van Vliet is benieuwd naar de middelste waarneming van alle eerste meldingen: "We vinden bij de citroenvlinder elk jaar een scherpe piek in het aantal waarnemingen en dat is doorgaans in de maand maart. De relatie met het temperatuurverloop is altijd overduidelijk. Zodra het kwik dagen achtereen boven de tien graden Celsius stijgt en de zon schijnt, kun je honderden meldingen van citroentjes verwachten."

TREKVLINDERS

Arnold van Vliet verzamelt eveneens ge-

terwijl het dier tegelijkertijd in het zuidelijkste puntje van Engeland werd gesignaleerd. De distelvlinder kan inderdaad met aanhoudende zuidenwinden en relatief hoge temperaturen erg vroeg onze kant op komen, maar wellicht hebben we extreem vroege meldingen van de distelvlinder toch te danken aan overwinteraars.”

Van Vliet is eveneens benieuwd naar de eerste meldingen van de atalanta, waarvan intussen wel is vastgesteld dat hij bij ons kan overwinteren: “Vorig najaar was de atalanta actief tot eind december. We zijn benieuwd hoe dat gaat uitpakken. Waarschijnlijk zijn veel exemplaren niet weggetrokken en de kans is groot dat een groot deel deze zachte winter overleeft.”

Citroenvlinders paren in het vroege voorjaar, vlak nadat ze in dicht struikgewas of in dichte graspolen hebben overwinterd. FOTO: HENK BOSMA

De citroenvlinder beschikt over een prachtig camouflagepak. De vleugels lijken op boombladeren, compleet met nerven en beschadigingen. FOTO: KEES DE HEER

vens over de dagpauwoog, kleine vos en gehakelde aurelia. Maar bij deze dagvlinders die vrijwel altijd binnenshuis overwinteren (in schuren of op zolders) is de relatie met de temperatuurstijging minder spectaculair.

Arnold van Vliet is zeer benieuwd naar het wel en wee van de trekvlinders, die ieder voorjaar vanuit Zuid- en Midden-Europa onze kant op fladderen om zich hier voort te planten, terwijl de volgende generatie in het najaar weer massaal naar het zuiden trekt. Hij wacht op extreem vroege meldingen van de distelvlinder: „Van de distelvlinder is nog niet vastgesteld dat hij in onze contreien overwintert. In februari 2004 kregen we vanuit Zeeland enkele meldingen,

PORTRET VAN DE CITROENVLINDER (*Gonepteryx rhamni*)

Herkenning

Het citroentje is een forse dagvlinder: de lengte van de voorvleugels is 27-30 mm. De mannetjes zijn citroengeel, de vrouwtjes lichtgroen of bijna wit. De vleugeltoppen eindigen in een hoekige punt. De onderkant van de vleugels lijkt sprekend op boomblaadjes, compleet met bladnerven en bruine vlekjes.

Vliegtijd

De citroenvlinder vliegt in één generatie, van begin juli tot begin juni van het volgende jaar.

Citroentjes overwinteren op beschutte plaatsses, in dichte vegetaties (bijvoorbeeld in hulst, kliop of braam) of dicht bij de grond in graspolen. De dieren komen in het vroege voorjaar op mooie, zonnige

dagen direct te voorschijn. Het komt voor dat ze op zonnige winterdagen hun schuilplaats verlaten om op een andere plek de overwintering te vervolgen.

Biotoop

Ideaal is een open, zonnig bos met sporkehout. Het citroentje is afhankelijk van struwelen, want de rupsen leven van sporkehout (ofwel vuilboom) en wegedoorn. De citroenvlinder is te vinden in tuinen en parken, maar eveneens in open bossen, langs bosranden en in de houtwallen van landbouwgebieden.

Verspreiding

De citroenvlinder is een algemene standvlinder die verspreid over het gehele land voorkomt.

Trend

De citroenvlinder is thans niet bedreigd. De Vlinderstichting becijferde tussen 1992 en 2004 een dalende trend, maar er zijn geen speciale beschermingsmaatregelen nodig. Op Europese schaal is de soort evenmin bedreigd; over het algemeen is het voorkomen stabiel.

Internettips

Informatie over alle inheemse dagvlinders is te vinden op de website van de Vlinderstichting: www.vlindernet.nl Gegevens over de eerste waarnemingen zijn te achterhalen via het fenologie-netwerk van Arnold van Vliet, zie www.natuurkalender.nl